

Durmuş Hocaoğlu

Finans Krizi'nden Dersler: II Üretmek ve Tüketmek: II

Yeniçağ, "Analiz"., 27 Ekim 2008, Pazartesi., s.08
"Analiz" Sıra No: 706; 2008-097; Ekim-10

YENİÇAĞ

Bütün canlılar gibi insanoğlu da yaşamak için çevresini kullanır; çevresinden gıda ve enerji alır, dönüştürür, artıklarını atar, sonra yenisini alır ve bu süreç hayatta kaldığı sürece devam eder gider; buna "tüketim" (istihlâk) diyoruz. Yalnız, sâdece ve münhasıran insandır ki, çevreyi kullanırken aynı zamanda onu değiştirir ki buna "kültür" diyoruz ve yine sâdece ve münhasıran insandır ki terâküm yapar, yâni ihtiyâcından fazlasını biriktirir ki buna "mülkiyet tutkusu" diyoruz, ve yine kezâlik, sâdece ve münhasıran insandır ki, tüketirken aynı zamanda tüketim maddelerine müdâhale eder ve onları yeniden dolaşıma sokar, buna da "üretim" (istihsâl) diyoruz. İşte, "insan" budur ve bu hassaları (spesification, özellik) – yâni yalnız O'nun zâtına mahsus husûsiyetleri (specilization, özellik) ile hayvandan ayrılır. Hayvan çevresini değiştirmez – arıların polenleri taşıyarak bitki döllenmesine hizmet etmesi ve benzeri faaliyetler bu neviden değildir -, onda mülkiyet duygusu yoktur ve üretim de yapmaz; sözgelimi, arslanlar ihtiyâcından fazla ceylan depolamaz, ceylan çiftliği kurmaz, sığırlar ekin ekmez, biçmez, tarla sürmez vs..; hayvan yalnız hazır olanı tüketir, çevresi tükenip vereceği birşeyi kalmayınca da ya toplu hâlde göç ederler, ya uzun sürede çevreye adaptasyon gösterirler veya çâresizlik içinde yok olurlar.

İnsan üretir; insanı herhangi bir canlı varlıktan ayırarak "insan" yapan, sâdece O'na verilmiş olan bu hassasıdır. Üretmenin durduğu veya tüketmenin arkasında kaldığı yerde gerileme başlar ve devâmı hâlinde ise işbu gerileme inkırâza tahvîl olur. O'nun içindir ki üretim esastır; aslolan odur ve bu da sâdece maddî metâ için bahis mevzuû olmayıp, insana âit her sâhada cârîdir; meselâ "dil" insana verilmiştir, ama bu, salt bir "veri"dir (muta'), bir kaabiliyettir ve ancak onu üretmeye elverişli bir cemiyet hayâtında bu kaabiliyet fiiliyâta dönüşür ve yine tarih içerisinde de durmadan üretilmesi gerekir; aksi hâlde anakronikleşir ve hayâta ayak uyduramaz. Din dahi öyledir; sürekli olarak üretilmesi şarttır, yoksa o da anakronikleşir, iptidâileşir ve hayatla bağı kopuk, fonksiyonsuz bir ustüreye dönüşür.

İmdi; ekonominin kendisi üretmeye dayalıdır ve bâhusus modern ekonomik hayat, sürekli ve yoğun üretim, kütlevî üretim (*mass product*) üzerine müessestir; öyle ki, cemiyetlerin kalitelerinin en bâriz göstergelerinin başında da o gelir. Üretim artıkça refah da artar ve tüketimin seviyesi ve kalitesi de böylece yükselir.

Fakat ne var ki, tam da bu noktada Haldûn'un teorisinin bir kere daha doğrulandığını görmekteyiz: Refah artıkça cemiyetin disiplininde de bir gevşeme husûle gelmeğe başlar; yeni nesil, "eskiler"ın alışkanlıklarını değiştirmeğe ve daha az çalışıp daha çok tüketmeğe meyleder ki burası tam bir "kritik nokta"dır yâni "kriz noktası"; çünkü bir

“dönüm noktası” (*invers point*) olma potansiyelini taşımaktadır. Haldûn bundan sonrasını kaçınılmaz bir kader olarak, durdurulamaz, kendi-kendisini besleyen bir “çöküş süreci” şeklinde öngörmektedir.

Esâsen, AB üyesi ülkelerde çoktan böyle bir temâyül başgöstermiş bulunuyor ve meselâ disiplinli Alman toplumu bile, eski başbakanlardan Helmut Schmidt’in, sırf bu maksatla kaleme aldığı *Toplumda Ahlâk Arayışı; Yeni Yüzyılın Eşiğinde Almanya* (: *Auf der Suche nach einer öffentlichen Moral; Deutschland vor dem neuen Jahrhundert*) isimli eserinde dile getirmiş olduğu gibi, git-gide aylaklaşıyor. İşte, Amerika’da patlak veren krizin asıl sebebi bu, Ferid Zekeriya’nın da vurguladığı gibi: “Nasıl olsa en büyük biziz, bize bişeycikler olmaz; çok çalıştık, biraz da yiyelim.”

İyi ama, aradaki açığı kim ödeyecek? İşte “bişeycikler” burada oluyor.

*

**

Amerika, Haldûn’un öngörmüş olduğu gibi çöküşe mi geçiyor? Burası ayrı bir bahis, çünkü çöküş öyle akşamdan sabaha olacak iş değil, ama, bu kriz ağıra patlasa da muhtemelen aşılacak; ..

...evet, şöyle ya da böyle, aşılacak ama; ne bahasına ve küresel dünyada bunun faturası yalnızca Amerika’ya mı kesilecek?

Elbette hayır; muhtemeldir ki, daha pahalı faturalar ödeyenler olacaktır ve yine muhtemeldir ki, müesseleri hâlâ sağlam olan Amerika, ‘birşekilde’ bu yarasını saracaktır; bu kriz, Haldûn’un öngörüsüne doğru gidişin işâreti olsa bile, büyük güçlerin öyle kolaylıkla birden tepe üstü çakılmayacaklarını da unutmamalıyız.

*

**

Evet; tüketimin üretimi geçmesi çok kötü birşey; zîra hazıra dağ bile dayanmaz.

Ya Türkiye? Hadi, Amerika, diyelim refahtan kudurdu; ya bir zamanların görgülü ve kanaatkâr insanların ülkesi olan Türkiye’ye ne değdi de böyle görgüsüzce tüketir oldu?

Bence soru bu.

